

**King Rama VII's Chiang Mai Palace:
An Unfinished Project and the Failure of Siamese Power in its Last Decade**

Pinyapan Potjanalawan

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social science, Lampang Rajabhat University

Abstract

This paper aims to explore the royal palace construction project in Phayap Circle which was initiated by King Rama VII after his royal visit to the circle. The author employed a historical research design based on historical evidence. Findings suggest that the project represented Siam's political, economic, cultural, and historical knowledge superiority over Phayap Circle, a Siamese colony. The king considered Chiang Mai as a proper city for recreation and the palace would symbolize Siam's power over the circle where its own palace system used to exist. To accomplish the project, Siam would need substantial economic and political power. However, the project never materialized due to the economic problem and political crisis in the late absolute monarchy regime.

Keywords: Chiang Mai Palace, Royal Visit of King Rama VII, Phayap Circle

พระราชวังเชียงใหม่ของรัชกาลที่ 7: โครงการที่ไม่แล้วเสร็จ กับความล้มเหลวของอำนาจสยามยามอัสดง

ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการศึกษาถึงโครงการพระราชวัง ณ มณฑลพายัพที่เกิดขึ้นพร้อมกับความกระตือรือร้นหลังการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมณฑลพายัพ งานศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์โดยใช้หลักฐานที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่าโครงการดังกล่าวมาจากความมั่นใจหลังจากที่ได้แสดงพระราชอำนาจ ความเหนือกว่าทางการเมือง เศรษฐกิจและความรู้ทางประวัติศาสตร์ต่อพื้นที่ภายใต้การปกครองอย่างมณฑลพายัพที่อำนาจถดถอยลงทุกที รัชกาลที่ 7 มีพระราชดำริว่าเมืองเชียงใหม่มีความเหมาะสมสำหรับเป็นเมืองพักผ่อนอย่างยิ่ง และพระราชวังดังกล่าวจะเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจของสยามต่อดินแดนที่เคยเป็นรัฐสำคัญที่เคยมีระบบพระราชวังของตนมาก่อน อย่างไรก็ตาม การทำให้โครงการดังกล่าวเป็นจริงจำเป็นต้องมีความเป็นไปได้ทั้งทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมือง เมื่อเวลาผ่านไป พระราชอำนาจลดลงไปพร้อมกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เสื่อมลง ทำให้โครงการดังกล่าวก็ถูกพับเก็บไปในที่สุด

คำสำคัญ: พระราชวังเชียงใหม่ การเสด็จพระราชดำเนินของรัชกาลที่ 7 มณฑลพายัพ

บทนำ

ที่ผ่านมางานเขียนเกี่ยวกับโครงการสร้างพระราชวังที่เชียงใหม่นั้นถูกยกมาเป็นประเด็นในงานอย่างน้อย 2 ชิ้นนั่นคือ ตามรอยรัชกาลที่ 7 เสด็จฯ เลียบมณฑลฝ่ายเหนือและมณฑลพายัพ พ.ศ. 2469 (ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร, 2550 : 61-14) งานชิ้นนี้พยายามทำให้เห็นความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลงภายหลังการเสด็จนิวัติพระนครไปแล้ว ส่วนนี้ได้เผยให้เห็นถึงบทบาทของกษัตริย์ในฐานะ “ผู้กระทำ” และกล่าวถึงโครงการสร้างพระราชวังในลักษณะการบอกเล่าทั่วไป ส่วนงานของเนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว (เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว, 2553: 396) กล่าวถึงโครงการดังกล่าวอย่างสั้นๆ ว่าในปลายรัชกาลได้มีพระราชดำริที่จะสร้างวังหลังจากที่เสด็จไปเชียงใหม่เท่านั้น งานทั้งสองชิ้นได้ใช้หลักฐานจากแหล่งเดียวกัน โดยทั้งคู่เสนอถึงผลต่อเนื่องจากการเสด็จของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นกัน แต่ยังไม่มีการใดให้บริบทของโครงการดังกล่าวหรือเหตุผลที่โครงการดังกล่าวไม่ได้ผลักดันจนสำเร็จ

บทความนี้จะนำไปสู่คำถามถึงบริบทในการเกิดขึ้นของโครงการดังกล่าวที่เกิดขึ้นมาจากความเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค รวมถึงพยายามนำเสนอถึงที่มาและแนวคิดของการเกิดขึ้นของโครงการดังกล่าวในฐานะความพยายามของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเหตุผลที่เลือกโครงการที่จะสร้างพระราชวังที่เชียงใหม่ใช้วิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์โดยใช้หลักฐานที่เป็นเอกสารชั้นต้น อันได้แก่ เอกสารจากจดหมายเหตุแห่งชาติ ราชกิจจานุเบกษา และ เอกสารชั้นรอง อันเป็นงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้อง

สภาพสังคมและเศรษฐกิจมณฑลพายัพหลังรถไฟมาถึง

จากความเฟื่องฟูสู่ยุคถดถอย เมื่อปลายทศวรรษ 2460

บทความนี้ให้ความสำคัญกับสังคมยุคหลังการขนส่งทางน้ำที่เข้าสู่สุญญากาศและทางหลวง โดยเฉพาะเมื่อรถไฟเดินทางมาถึงลำปางในปี 2459 เชียงใหม่ในปี 2464 ในยุคที่ภัยคุกคามทางการเมืองจากตะวันตกลดน้อยลงอย่างเทียบไม่ได้กับทศวรรษ 2430-2440 การกระชับแน่นของระบบเศรษฐกิจจากพื้นที่นอกเมืองหลวงสู่ศูนย์กลางการเมืองของรัฐจึงกลายเป็นมิติที่โดดเด่นอย่างยิ่ง การขยายตัวของเมืองใหม่ไปสู่ย่านรถไฟทั้งในลำปางและเชียงใหม่ การหลั่งไหลของสินค้าเข้าและออก นำไปสู่การขยายตัวธุรกิจต่อเนื่องต่างๆ ดังที่มีข้อมูลว่าเรือบรรทุกสินค้าได้เพียง 2.5 ตัน ขณะที่รถไฟบรรทุกสินค้าได้ถึงตู้ละ 10 ตัน สินค้าส่งออกได้แก่ของป่า ข้าวเปลือก ข้าว สุก ร่ม ไม้ซุง ไม้แปรรูป (พูนพร พูลทาจกร, 2530 : 92) นำมาซึ่งกิจการต่อเนื่องอย่างโรงสี การค้าสุกร (Ichiro Kakizaki, 2005 : 175-195) ส่วนสินค้านำเข้าได้แก่ วัสดุก่อสร้างใหม่ อย่างเช่นซีเมนต์ กระเบื้องมุงหลังคา สังกะสี สีทาบ้าน (พูนพร : 95) เอื้อต่อเทคนิคการก่อสร้างอาคารแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก (กิตติศักดิ์ เสงฆภักกุล, 2552 : 93) พบว่าเมื่อเทียบกับสินค้านำเข้าโดยทางเรือเมื่อปี 2452 ที่มีมูลค่าเพียง 100,000 ปอนด์กลับมากขึ้นถึง 10 เท่าที่ 1 ล้านปอนด์ (พูนพร : 95) เรียกได้ว่า โฉมหน้าของเมืองใหญ่ในมณฑลพายัพได้เปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล เช่นเดียวกับเทคโนโลยีทางการปกครองไม่ว่าจะเป็นการทำสำมะโนครัวประชากร พระราชบัญญัตินามสกุล การสร้างโรงเรียน (ดูบทที่ 4-5 เกี่ยวกับการสลายอำนาจท้องถิ่น เนื่ออ่อน, 2553)

อย่างไรก็ตามความหอมหวานของการขยายตัวของเศรษฐกิจนั้นก็ต้องมีอันสะดุด เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น โดยมีสาเหตุที่สั่งสมมาตั้งแต่ปัญหาทางด้านการคลังที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ.2457-2461) การใช้จ่ายเงินในกิจการป้องกันประเทศและกิจการราชสำนักจำนวนมากโดยเฉพาะเมื่อเทียบสัดส่วนกับประเทศต่างๆ ในรายงานปี 2468 รายจ่ายเพื่อป้องกันประเทศ : รายจ่ายเพื่อราชสำนักของสยามอยู่ที่ 12.3 : 10.7 ขณะที่ญี่ปุ่น 18.7 : 0.25, เดนมาร์ก 14.9 : 0.9, เนเธอร์แลนด์ 11.5 : 0.1, สเปน 20.6 : 0.3,

นอร์เวย์ 8.5 : 0.1 พร้อมทั้งความตกต่ำของเศรษฐกิจทั่วโลกตั้งแต่ปี 2469 ราคาสินค้าส่งออกสยามตกต่ำลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่ปี 2472 (พรทิพย์ อันตระกูล, 2527 : 484-487 และ 493) ส่งผลต่อรัฐบาลสยามทั้งปัญหาขาดแคลนเงิน และต้องตัดทอนงบประมาณในแต่ละปีน้อยลง พบปัญหาเงินขาดในปีที่สำคัญได้แก่ ปี 2469, 2473, 2474 และ 2475 (มยุรี นกยูงทอง, 2527 : 500)

การยุบมณฑลมหาสารราษฎร์ที่เป็นหน่วยการปกครองรวมเอาแพร์ น่านและลำปางเข้าด้วยกัน ให้เหลือเพียงมณฑลพายัพดังเดิมปี 2469 แม้จะให้เหตุผลว่าการคมนาคมที่แต่เดิมไม่สะดวกนั้นสะดวกขึ้นมากแล้ว (ราชกิจจานุเบกษา, 2468 : 423) อีกส่วนหนึ่งก็น่าจะเป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจด้วย เหตุผลนี้นำไปสู่การพิจารณาตัดงบประมาณการเสด็จขึ้นมณฑลพายัพด้วย (ฉัตรบริรักษ์ : 37-38)

การตั้งมั่นทางการเมืองของรัฐสยาม

ในเชิงการเมืองแล้วนับว่าสยามประสบความสำเร็จที่จะผนวกเอาดินแดนลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบนเข้าเป็นส่วนหนึ่งเห็นได้จากเงื่อนไขอย่างน้อยสามประการ

ประการแรก การจัดการปกครองจากมณฑลลาวเฉียงสู่มณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ (ต่อมาคือมณฑลพายัพ) ในปี 2442 (ราชกิจจานุเบกษา, ร.ศ.118: 140) ก็ได้มีการปรับโครงสร้างการปกครองขึ้นใหม่ผ่านข้อบังคับสำหรับปกครองมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ.119 (พ.ศ.2443) (ราชกิจจานุเบกษา, ร.ศ.119: 177-194) ข้อบังคับแสดงให้เห็นถึงการนิยามเมืองและเขตมณฑล แบ่งเป็นนครเชียงใหม่, นครน่าน, นครลำปาง นครลำพูน (ทั้งสามส่วนนี้รวมสิ่งที่เรียกว่า "เมืองขึ้น" ทำให้เมืองเหล่านี้มีคำนำหน้าเป็น "นคร") และเมืองแพร์, นอกจากนี้ยังมีส่วนที่เรียกว่า "บริเวณ" เพิ่มขึ้นมา นั่นคือ บริเวณเชียงใหม่เหนือที่ครอบคลุมเมืองเชียงราย, เมืองเชียงแสน, เมืองป่าเป้า, เมืองหนองขาวและเมืองฝาง, บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก ครอบคลุมเมืองยวม, เมืองขุนยวม, เมืองแม่ฮ่องสอน และเมืองปาย อีกส่วนคือ บริเวณน่านเหนือ ได้แก่ เมืองเชียงของ, เมืองคอบ, เมืองเทิง, เมืองเชียงคำ, เมืองเชียงแลง, เมืองเชียงลม, เมืองเชียงฮ่อน และเมืองเงินหรือกุสาวดี และจัดโครงสร้างบุคลากรสัมพันธ์กับการปกครองท้องที่ข้าหลวงใหญ่ (เดิมคือข้าหลวงเทศาภิบาล) ทำหน้าที่เป็นส่วนบนที่สุดของโครงสร้างบังคับการทั้งมณฑล มีข้าหลวงรองอีก 5 นายคือ ข้าหลวงยุติธรรม, ข้าหลวงสรรพากร, ข้าหลวงคลัง, ข้าหลวงการโยธา และข้าหลวงป่าไม้ อย่างไรก็ตาม ปี 2458 (ราชกิจจานุเบกษา, 2458 : 200-202) ได้มีการแยกมณฑลมหาสารราษฎร์ออกมาจากมณฑลพายัพ แม้จะมีข้ออ้างเรื่องการจัดการเนื่องจากเป็นมณฑลใหญ่มีหลายเมืองและมีท้องที่กว้างใหญ่ห่างไกลจากกัน ทั้งตั้งอยู่ใน 3 ลุ่มน้ำอย่าง ลุ่มน้ำเจ้าพระยา, แม่น้ำโขงและสาละวิน แต่นโยบายดังกล่าวกลับเป็นการสลายอำนาจ และขอย่อยเพื่อทำให้การปกครองเป็นไปได้ง่ายดายมากขึ้น ทั้งที่ลำปางเป็นเมืองที่สัมพันธ์กับเมืองอย่างลำพูนกับเชียงใหม่มากกว่าทั้งในเชิงเครือญาติ ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

ประการที่สองคือ การปราบ "กบฏเงี้ยว" 2445 และการจัดการทางทหาร กล่าวกันว่าแม้ในช่วง "กบฏเงี้ยว" มณฑลพายัพก็มิได้มีพลทหารประจำอยู่ (ยอดยิ่ง รักสัตย์, 2532: 120-121) หลังปราบกบฏเงี้ยวหนึ่งปี จึงได้มีการตั้งกองบัญชาการมณฑลพายัพ ปัญหาของกรมบัญชาการทหารราบคือการขาดคน ปี 2448 ได้รวมกองบัญชาการทหารมณฑลพายัพเป็นหน่วยเดียวเพื่อสอดคล้องกับการปกครองฝ่ายพลเรือน แบ่งเป็นหน่วยทหาร กรมทหารราบที่ 8, กรมทหารราบที่ 9, กรมทหารราบที่ 14, กองทหารเมืองเชียงคำ, กองทหารเมืองลำปาง และกองทหารเมืองแพร์ (ยอดยิ่ง: 123) อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124 (พ.ศ.2448) แต่กว่าจะประกาศใช้ในมณฑลพายัพก็ต้องรอถึงปี 2456 (ราชกิจจานุเบกษา, 2456: 287-288)

ประการที่สาม ความสำเร็จของการเปิดการเดินรถ ณ สถานีรถไฟ แม่พวก เด่นชัย 2454 สถานีรถไฟ ลำปาง 2459 และ สถานีรถไฟเชียงใหม่ 2464 คากิซากิชี้ว่า ระบบรางได้เชื่อมโยงการไหลเวียนทางเศรษฐกิจ เข้าจากดินแดนต่างๆ ภายในสยามเข้าสู่กรุงเทพฯ โดยเฉพาะมณฑลพายัพที่เปลี่ยนจากคู่ค้าสำคัญทางตอนเหนือ อย่างเชียงตุง ยูนนาน และตะวันตก อย่างเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า (Kakizaki: 211-221)

ดังนั้นสามประสานทางด้านการปกครอง การทหารและเศรษฐกิจจึงส่งผลให้อำนาจของเมืองต่างๆ ใน มณฑลพายัพอ่อนแรงลง เช่นเดียวกับอำนาจของเจ้าท้องถิ่น อย่างไรก็ตามอำนาจทางเศรษฐกิจของเหล่าพ่อค้า คหบดีทั้งชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งในบังคับสยามและบังคับตะวันตกก็เริ่มมีบทบาทแทนที่เหล่าเจ้านายทั้งหลาย

ภูมิศาสตร์การเมืองของการเสด็จประพาสภาคเหนือ พ.ศ.2469

การประพาสมณฑลฝ่ายเหนือโดยเฉพาะมณฑลพายัพอยู่ในบริบทที่รัชกาลที่ 7 เสด็จไปทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี 2469-2471 ในช่วงต้นของรัชสมัย (ฉัตรบริรักษ์ : 3-4) นั่นคือ มณฑลฝ่ายเหนือเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2469, หัวเมืองชายทะเลตะวันออก เมษายน-พฤษภาคม 2470, หัวเมืองชายทะเลตะวันตก เมษายน 2471 และ มณฑลภูเก็ต มกราคม-กุมภาพันธ์ 2471 โดยมณฑลพายัพเป็นแห่งแรกที่พระองค์เสด็จไป การเดินทางเช่นนี้เป็นเสมือนการแสดงพระราชอำนาจที่มีต่อเมืองใต้การปกครอง

การเสด็จเยือนของเจ้านายสยามเป็นไปเพื่อตรวจราชการมียุบอยู่บ่อยครั้ง สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จเมื่อปี 2441 (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2555: 19-20) และ 2464 (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2545: 118), สมเด็จพระเจ้าฟ้าอัยยวัณศ์เดชาวุธ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา ปี 2463 (ฉัตรบริรักษ์: 19) หรืออาจย้อนไปในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชในปี 2448 ได้เสด็จไปยังแพร่ ลำปาง พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน เมื่อ 20 กว่าปีก่อน (ธีรพัฒน์ พูลทอง, 2558: 123) ซึ่งการเสด็จของผู้มียศบรรดาศักดิ์โดยเฉพาะพวกเขามีศักดิ์เป็นถึง "เจ้านายสยาม" เปรียบได้กับการแสดงถึงอำนาจที่เหนือกว่า ของเมืองหลวงอันมีต่อเมืองใต้อาณานิคมก็ไม่ปาน เนื่องจากการเสด็จมานั้นมาในฐานะผู้ตรวจสอบ สอดส่อง และควบคุมดูแลการปกครองให้เรียบร้อย

ความพิเศษก็คือ การเสด็จครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของกษัตริย์สยามในดินแดนนี้ การปรากฏตัวของพระองค์เป็นการแสดงออกถึงภาพตัวแทนของศูนย์กลางของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในฐานะตัวบุคคลที่มีเลือดเนื้อ มากกว่าจะรับรู้ผ่านเอกสารราชการ ลายเซ็น เครื่องราชูปโภค ฯลฯ ในสมัยรัชกาลที่ 6 เคยมีพระราชดำริจะเสด็จมณฑลพายัพเช่นกัน แต่ด้วยเหตุว่าในครานั้นประมาณการว่าต้องใช้งบประมาณมากถึง 2 ล้านบาท จึงจำเป็นต้องงดกิจดังกล่าว (ฉัตรบริรักษ์: 37) งบประมาณการเสด็จฯ เลียบมณฑลฝ่ายเหนือ และมณฑลพายัพ วางอยู่ในบริบทช่วงปัญหาทางเศรษฐกิจด้วย ในสภาพเศรษฐกิจที่ไม่สู้ดีนักทำให้การเดินทางถูกจำกัดว่า ให้ใช้จ่ายอยู่ภายในวงเงินจำนวนงบประมาณไว้ไม่เกิน 1 แสนบาทเท่านั้น แต่เมื่อจัดทำตัวเลขสุดท้าย ก็ปรากฏว่าตัวเลขยังสูงถึง 164,063 บาท มากกว่ายอดเงินที่ตั้งไว้อยู่ เกินครึ่งหนึ่ง (ฉัตรบริรักษ์: 41-42)

เส้นทางเสด็จเมื่อเทียบกับสมัยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชในปี 2448 แล้ว พบว่าเดินทางไปพื้นที่ใกล้เคียงกัน แต่ด้วยระบบขนส่งที่เปลี่ยนไป ทำให้เส้นทางเดินทางและการเข้าถึงในเวลาและพื้นที่มีความแตกต่างกันด้วย ในปี 2448 การเดินทางขึ้นไปยังมณฑลพายัพอาศัยการเดินทางเรือทวนกระแสน้ำนาน ไปยังเมืองแพร่ และใช้การสัญจรทางบกด้วยม้าและช้างพระที่นั่ง (ธีรพัฒน์: 123) แต่ในปี 2469 เป็นการเสด็จโดยอาศัยพาหนะสมัยใหม่เป็นหลักนั่นคือ รถไฟ และรถยนต์พระที่นั่ง

การเดินทางไปยังมณฑลพายัพด้วยรถไฟ สามารถเทียบเคียงได้กับ บันทึกการเดินทางของ พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ) ใน *ระยะทางไปมณฑลพายัพ* เมื่อปี 2465 (พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ), 2465) ตัวบทได้กล่าวถึงรายละเอียดการเดินทางและกล่าวถึงสภาพเมืองต่างๆ ไว้

ด้วยสายตาของคนที่อยู่เมืองหลวงเข้าไปยังเมืองได้อำนาจการปกครอง พร้อมถึงสาธยายถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองนั้นๆ การจัดการความรู้เหล่านี้ที่มีต่อหัวเมืองต่างๆ เกิดขึ้นอย่างช้าๆ คือในทศวรรษ 2440 จนนำมาซึ่งชุดความรู้ในนามประชุมพงศาวดาร ที่แสดงความเหนือกว่าของการเป็นผู้จัดความรู้ และ "คตินประวัติศาสตร์" ให้กับดินแดนที่ปราศจากประวัติศาสตร์แบบเป็นเหตุเป็นผล เช่นเดียวกับคราวที่พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) แต่งพงศาวดารลาวเฉียงลงหนังสือวชิรญาณเป็นตอนๆ ในช่วงปี 2442 ก่อนจะถูกนำมารวมเล่มในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 5 ในปี 2460 และถูกเปลี่ยนชื่อเป็น พงศาวดารโยนก (พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค), 2507)

การเสด็จประพาสมณฑลพายัพไปยัง แพร่ ลำปาง เชียงราย เชียงแสน พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน ตามลำดับนี้ ขาดเมืองน่านไป การที่เมืองน่านถูกละเลยไปยังเกิดขึ้นกับการเสด็จของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช อีกด้วย เนื่องจากว่าเป็นเมืองที่ไม่ได้อยู่บนเส้นทางการเดินทาง

ตารางที่ 1 เส้นทางเสด็จไปยังบริเวณเมืองต่างๆ รวมถึงวิธีการเดินทาง

วันที่	สถานที่	วิธีการเดินทาง
9 ม.ค.	สถานีรถไฟเด่นชัย	รถไฟจากพิษณุโลก
	เมืองแพร่	รถยนต์จากเด่นชัย
	สถานีรถไฟเด่นชัย	รถยนต์จากเมืองแพร่
10 ม.ค.	นครลำปาง	รถไฟจากเด่นชัย
13 ม.ค.	งาว	รถยนต์จากนครลำปาง
15 ม.ค.	เชียงราย	รถยนต์จากงาว
17 ม.ค.	เชียงแสน	รถยนต์จากเชียงราย
18 ม.ค.	เชียงราย	รถยนต์จากเชียงแสน
19 ม.ค.	พะเยา	รถยนต์จากเชียงราย
20 ม.ค.	นครลำปาง	รถยนต์จากพะเยา
22 ม.ค.	นครเชียงใหม่	รถไฟจากนครลำปาง
26 ม.ค.	ลำพูน	รถยนต์จากเชียงใหม่
6 ก.พ.	กรุงเทพฯ	รถไฟจากเชียงใหม่

ข้อมูลปรับปรุงเพิ่มเติมจากงานวิจัยฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร (ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร: 44-47)

การเดินทางไปเมืองต่างๆ มีการจดบันทึกในลักษณะ "ข่าวพระราชสำนัก" ที่มีลักษณะรวม ๆ คือ การเสด็จไปยังสถานที่สำคัญของเมืองต่างๆ ที่จุดศูนย์กลางของเมืองก็จะมีพิธีถวายชัยมงคลแสดงความสวามิภักดิ์ และมีการพระราชทานสิ่งของเครื่องเกียรติยศต่างๆ พระราชทานพระแสงราชศัสตราไว้ประจำเมือง แก่เมืองแพร่, ลำปาง, เชียงราย, เชียงใหม่ และลำพูน (ราชกิจจานุเบกษา, 2469 ก: 3807-3808) (ราชกิจจานุเบกษา, 2469 ข: 4030-4040) จากเส้นทางดังกล่าวเมื่อพิจารณาแล้วพบเมืองสำคัญ 3 แห่งก็คือ เชียงราย-เชียงแสน, ลำปาง และเชียงใหม่ เมืองเหล่านี้สัมพันธ์กับประเด็นสำคัญ 3 ประการที่จะอภิปรายต่อไป นั่นคือ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ว่าด้วยราชวงศ์เชียงราย, ความรับรู้เกี่ยวกับคุ้มหลวง หอคำ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท้องถิ่น และใจกลางอำนาจมณฑลพายัพ

ความสำคัญของ “ราชวงศ์เชียงราย” ในฐานะแผ่นดินแม่ของบุรพกษัตริย์

ทิวทัศน์ของหัวเมืองตอนบนของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาในความรู้ของชนชั้นนำสยามนั้นคือ ลักษณะแรกหัวเมืองดังกล่าวมีลักษณะที่ต่ำต้อยกว่าเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกจัดว่าเป็นพวก “ลาว” เช่นเดียวกับลาวในดินแดนลุ่มน้ำโขง-ชีมูล (เตือนใจ ไชยศิลป์, 2536 : 38-43) กับอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ดินแดนดังกล่าวเป็นเสมือนแผ่นดินแม่ของบุรพกษัตริย์ที่สืบมาจนถึงพระเจ้าอู่ทองแห่งกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะบริเวณเชียงแสน-เชียงราย พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 ที่อ้างจากตำนานโยนก หรือพงศาวดารลาวเฉียง และพงศาวดารสังเขปของสมเด็จพระปฐมยุธิชโนรสกเกล้าถึง “พระเจ้าศิริไชยเชียงแสน” ในหนังสือพระราชพงศาวดารสังเขป (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา กับ คำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพฯ เล่ม 1, 2457 : 78) หนังสือแบบเรียนหลวงพงศาวดารสยามปริเฉทที่ 1 ตั้งแต่จุลศักราช 712 จนถึง 1112 เมื่อปี 2443 ก็กล่าวถึงราชวงศ์เชียงรายในฐานะที่เป็นประเทศของลาวพุงดำ (วคิน ปัญญาวุธตระกูล, 2542 : 74) อาจเพราะว่าเมืองเชียงแสน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดเชียงรายในขณะนั้น จึงทำให้มีการตีความว่าราชวงศ์ดังกล่าวคือ “ราชวงศ์เชียงราย” ไปด้วย

การเสด็จไปเชียงรายและเชียงแสนจึงมีนัยการให้ความสำคัญกับหมุดหมายทางประวัติศาสตร์ของสยามอยู่ในที่ การสร้างศิลาจารึกไว้ที่เชียงแสนมีลักษณะคล้ายศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงและใช้ภาษาโบราณมีชื่อว่า “จารึกเสด็จเลียบบนชลพายัพ” ด้วยฝีมือการร่างและออกแบบของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดียิ่งตอกย้ำให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของมิติการรับรู้อดีตดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ข้อความบนจารึกเป็นการตอกย้ำความเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนนี้ตั้งแต่ครั้งยังเป็นประเทศราชในพุทธศตวรรษที่ 24 จารึกนี้ได้ประดิษฐานไว้ที่วัดพระเจ้าล้านทองกลางเมืองเชียงแสน ศิลาจารึกอีกหลักได้ประดิษฐานไว้ที่ท้ายจระนำวิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญไชย (เนื้ออ่อน : 396-397) หมุดหมายดังกล่าวจึงมีเป็นการให้ความหมายจากข้างบนลงไปสู่ข้างล่าง ด้วยการประกาศตนด้วยรากเหง้าทางประวัติศาสตร์แห่งชาติที่มีกษัตริย์สยามเป็นศูนย์กลาง มณฑลพายัพจึงมีความหมายในฐานะความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่คั่นย้อนไปถึงบรรพชนยุคโบราณ

หอค้า คุ่มหลวง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท้องถิ่นที่เสื่อมคลาย

อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของเจ้านายในมณฑลพายัพนั้นลดลงอย่างมากด้วยนโยบายของรัฐสยาม และความสามารถในการปรับตัวสู่โลกสมัยใหม่ที่ไม่ทันการณ์ เมื่อขาดอำนาจทั้งสองประการความศักดิ์สิทธิ์ที่มีแต่เดิมก็ค่อยๆ เสื่อมถอยลงไปด้วย เนื่องจากการรักษาพระเกียรติยศนั้นมากับค่าใช้จ่ายจำนวนไม่น้อย เมื่อเทียบกันแล้วเจ้านายเชียงใหม่สามารถปรับตัวได้มีประสิทธิภาพมากกว่าหัวเมืองอื่น การลงทุนทางธุรกิจให้ผลตอบแทนที่พึงพอใจ เช่น การสร้างตลาด ฯลฯ

เกียรติยศของพื้นที่ของเจ้านายแต่เดิมอย่าง หอค้า ที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แต่เดิมซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งท้องพระโรงและที่อยู่อาศัยและฐานอำนาจทางการเมืองด้วย แต่หอค้าแทบไม่ปรากฏความสำคัญอีกต่อไปในทศวรรษ 2450 ในยุคหลังพื้นที่ของเจ้านายมักถูกเรียกว่า คุ่ม คุ่มหลวง พื้นที่ที่เคยเป็นศูนย์กลางของชนชั้นนำมาแต่โบราณก็ถูกแทนที่ด้วยสถานที่ราชการของสยาม ศาลาว่าการมณฑล ศาลากลางจังหวัดล้วนถูกสร้างขึ้นบริเวณหอค้า คุ่มหลวง หรือวังเก่าแทบทั้งสิ้น การสร้างศาลารัฐบาลที่ลำปางบนพื้นที่บริเวณหอค้าก็ตอกย้ำคำอธิบายดังกล่าว สำหรับเชียงใหม่การย้ายคุ่มหลวงมาสร้างบริเวณริมแม่น้ำปิงก็แสดงให้เห็นการเคลื่อนย้ายของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี หอค้า คุ่มหลวงในบางแห่งกลายเป็นพื้นที่ช่วงชิงอำนาจกันเองของเจ้านายที่อยู่คนละสายตระกูลย่อย อย่างที่ปรากฏในกรณีของเมืองลำปาง หอค้าเป็นบริเวณของลูกหลานสายพระเจ้าหอค้าดวงทิพย์

คุ้มหลวงเป็นบริเวณของลูกหลานสายพระยาคำโสม (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2469 ก.) การที่เจ้านายเมืองลำปางประสบปัญหาวิกฤตทางการเงินนำไปสู่การเสื่อมเกียรติยศของพวกเขาเอง นอกจากการปรับตัวไม่ทันกับโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนไปแล้ว การที่เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตย์ เจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้าย หลังจากถึงพิราลัยในปี 2465 ก็พบว่าได้มีหนี้สินก้อนโตทิ้งไว้ ลูกหลานถูกบังคับให้ขายคุ้มหลวงที่สร้างที่ผืนเดียวกับศาลารัฐบาลเพื่อใช้หนี้สิน ปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการจัดการศพด้วย กล่าวว่าการจัดการที่ผิดพลาดของลูกหลานทำให้เจ้านี้ยึดเครื่องประดับยศหน้าศพรวมถึงเครื่องไทยธรรม รวมถึงเงินจัดการศพ (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559 : 159-198)

การเสด็จประพาสมณฑลพายัพของรัชกาลที่ 7 นี้ได้แก้ปัญหากรณีสภาพของเจ้าบุญวาทย์ ด้วยการแต่งตั้งให้พระราชชายาเจ้าดารารัศมีเป็นประธานกรรมการปลงศพ และพระราชทานเงินช่วยเหลือเป็นการส่วนพระองค์ 2,000 บาท สมเด็จพระราชินีนาถรำลึกภาพประสาธน์กับบริษัทป่าไม้ร่วมกับเงินบริจาคของเจ้าแก้วนรวิชัยจนสามารถจัดงานพระราชทานเพลิงศพได้อย่างสมพระเกียรติ (เนื้ออ่อน : 396-397) งานพระราชทานเพลิงศพเกิดขึ้นในปี 2470 หลังจากรัชกาลที่ 7 เสด็จนิวัติพระนครไปแล้ว หนังสืองานศพของเจ้าบุญวาทย์ที่ทำแจก โดยเน้นเรื่องเสด็จมณฑลพายัพของรัชกาลที่ 7 (จดหมายเหตุ เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ แลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2469)

วิกฤตการณ์ของเจ้านายในมณฑลพายัพจึงสะท้อนความสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่เปลี่ยนไปในเขตเมืองอยู่ด้วย เมืองลำปางเป็นตัวแทนได้ดีถึงความเสื่อมสลายนี้ไม่ว่าจะเป็นภาวะหนี้สิน การสูญเสียสถานภาพเจ้าผู้ครองนคร และการสูญเสียพื้นที่คุ้มหลวง

ใจกลางอำนาจมณฑลพายัพ

ที่เชียงใหม่ นั้นแน่นอนอยู่แล้วว่าเป็นเมืองศูนย์กลางของมณฑลพายัพ การประทับที่ยาวนานกว่าที่อื่นเป็นเวลา 2 สัปดาห์ พระราชพิธีต่างๆ ที่เกิดขึ้นแสดงความศักดิ์สิทธิ์และพระเกียรติยศของกษัตริย์สยาม ตั้งแต่การทรงช้างเสด็จพระราชดำเนินเข้าเมืองเพื่อไปประทับยังศาลารัฐบาลมณฑลอันเป็นที่ตั้งเดิมของคุ้มหลวง

สิ่งที่แสดงถึงความจรรโลงและสวามิภักดิ์ของผู้อยู่ใต้อำนาจก็คือ กระบวนแห่พิธีทูลพระขวัญได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรก ประกอบด้วยลูกเสือและนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ตอนที่สองประกอบด้วย กลุ่มคนชาติและภาษาต่างๆ ตั้งแต่ กระบวน "ลานนาไทย" , จีน, ฮ่อ, ลัวะ, ยาง (กะเหรี่ยง), แม้ว (ม้ง), ย่าว (เย้าหรือเมี่ยน), มูเซอ, ขมุ, พม่า, เจี้ยว (ไทใหญ่), บริษัทบอมเบย์, บริษัทบอร์เนียว, โรงพยาบาลแมคคอมมิ และโรงพยาบาลโรคเรื้อน (ฉัตรบงกช : 46-49) และรวมถึงการฟ้อนรับเสด็จของเจ้านายทั้งหญิงชาย (ราชกิจจานุเบกษา, 2469 ข: 4030-4040)

นอกจากนั้นที่เชียงใหม่ยังมีการจัดภูมิทัศน์ด้วยการจัดสร้างซุ้มรับเสด็จขึ้นมา ไม่น่าเชื่อว่าแนวคิดนี้สัมพันธ์กับซุ้มรับเสด็จรัชกาลที่ 5 คราวนิวัติพระนครเมื่อปี 2450 (ยุวดี ศิริ, 2549) มากน้อยเพียงใด แต่ซุ้มในคราวนี้มีอยู่ 10 ซุ้ม ผู้รับผิดชอบแทบทั้งหมดคือ พ่อค้าต่างชาติที่ไม่ได้มีอยู่ในเชียงใหม่เพียงอย่างเดียว ยกเว้นซุ้มแรกที่สุขาภิบาลเป็นเจ้าของ แต่ละซุ้มจะมีคาถาบาลีประจำซุ้มละ 1 บาท ผู้ "ให้แบบอย่าง" และตรวจตราการตกแต่งคือ พระยาอนุศาสน์ จิตรกร (จันทร์ จิตรกร) ข้าราชการเบญจนาถกรมมหาดเล็กผู้ขึ้นมาช่วยสมุหเทศาภิบาล มีรายละเอียดดังนี้ ซุ้มที่ 1 เป็นของสุขาภิบาล ซุ้มที่ 2 เป็นของบริษัทบอมเบย์เบอร์มา (กิจการป่าไม้) ซุ้มที่ 3 เป็นของบริษัทบอร์เนียว (กิจการป่าไม้) ซุ้มที่ 4 เป็นของบริษัทพัฒนากร (กิจการโรงภาพยนตร์) ซุ้มที่ 5 เป็นของบริษัทฮอเสียดีกฝรั่งเศสเป็นเจ้าของ (กิจการป่าไม้) ซุ้มที่ 6 เป็นของคนในบังคับอังกฤษทุกชาติทุกภาษา ซุ้มที่ 7 เป็นของคณะพ่อค้าจีน ซุ้มประตูซุ้มที่ 8 เป็นของบริษัทฮอเสียดีกเดนมาร์ก (กิจการป่าไม้)

ซุ่มที่ 9 เป็นของบริษัทหลุยส์ลีโนเวนซ์ ลำปาง (กิจการป่าไม้) และซุ่มที่ 10 เป็นของบริษัทแอ่งโกลสยาม ลำปาง (กิจการป่าไม้) ตามลำดับ (ฉัตรบงกช : 50-59)

กระบวนแห่และพิธีกรรมอันตระการตาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ดำรงอยู่ ท่ามกลางเหตุผลของการถวายพระเกียรติยศแด่กษัตริย์ ดังที่หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุลได้บันทึกไว้ว่า

"สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศจอมพลทหารบก ทรงถือคทาประทับค้ำบัลลังก์ของพระองค์ของพระองค์มาบนกุบเปิดหลังช้างพระที่นั่ง มีเจ้าไชยสงครามแต่งเต็มยศโบราณถือขอช้างพนมมือน้อมมาที่หัวและเจ้าประพันธ์ฯ แต่งตัวแบบโบราณนั่งมาเป็นท้ายช้างพระที่นั่ง เสียงฆ้องกลองและสีลั่นของกระบวนแห่และท่าทางของช้างเดินมาเป็นทิว เป็นสิ่งที่แลดูแล้วกระพริบตาไม่ได้ ทำให้ลืมตัวไปว่าอยู่ในสมัยปัจจุบัน-กลายเป็นเกิดผูกพันเห็นปู่ตายายเขายกทัพไปร่วมทุกขร่วมสุขกันในความเป็นไทย ราษฎรแน่นไปทั้งสองข้างถนนที่เสด็จออกจากสถานีรถไฟไปยังที่ประทับศาลากลางราว 1 ชั่วโมง ราษฎรต่างๆ ในกรุงเทพฯ พากันขึ้น mail train ตามไปดูแห่ในวันนั้น Dr. Asmis ราชทูตเยอรมัน ทูลเสด็จพม่าว่า -เกิดมาไม่เคยเห็นอะไรที่จับใจเช่นนี้เลย" (ฉัตรบงกช: 50-59)

ท่ามกลางเมืองต่างๆ ของมณฑลพายัพทั้งหมด เชียงใหม่ถือว่าเป็นเมืองขนาดใหญ่และมีความเหมาะสมในหลายประการไม่ว่าจะเป็นการคมนาคมขนส่งที่สะดวก การที่เมืองเชียงใหม่อยู่ใกล้ธรรมชาติมีสถานหย่อนใจไม่น้อย รวมไปถึงการได้พบประสบสิ่งใหม่ๆ ที่แปลกตา ดังเช่น พระราชกรณียกิจเยี่ยมชมวัดวואารามประทับแรมบนดอยสุเทพ แหลมสน ดอยปุย น้ำตกห้วยแก้ว การแสดงหัตถกรรม งานปอยหลวงวัดพระสิงห์ ฯลฯ (ฉัตรบงกช: 46-47) ความประทับใจในช่วงเวลาที่เสด็จมาคงทำให้ทำให้เป็นเหตุผลที่รัชกาลที่ 7 ทรงมีพระราชดำริจะจัดสร้างพระราชวังขึ้น

แผนก่อสร้างวัง ณ เชียงใหม่

การที่รัชกาลที่ 7 มีพระราชประสงค์จะทรงสร้างพระราชวังขึ้นที่เชียงใหม่เพื่อสำหรับเป็นที่ "ผ่อนพระราชอิศริยาภรณ์" เวลาเสด็จเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีความตั้งใจที่จะเสด็จมาเชียงใหม่ในอนาคตแต่ในความเป็นจริงแล้วตราบนานการปฏิวัติสยาม 2475 และการสละราชบัลลังก์ ปี 2477 พระองค์ก็มิได้เสด็จมาเชียงใหม่อีกเลยเป็นคำรบที่ 2

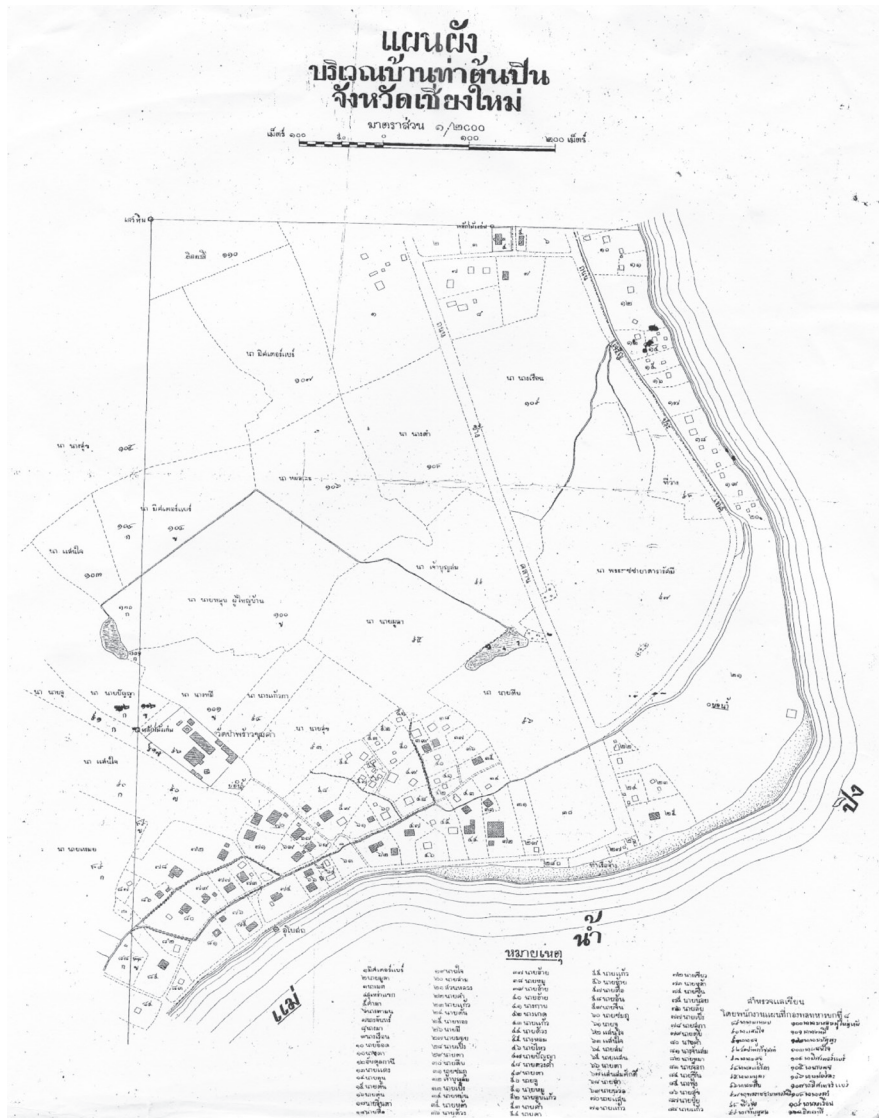
อย่างไรก็ตาม คาร์โนครั้งนั้นเมื่อทราบถึงเจ้านายก็พบว่า พระราชชายาदारารัศมีได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินหลวงซึ่งเป็นที่ดินที่เจ้าผู้ครองนครรับมรดกต่อกันมาและอยู่ติดริมแม่น้ำปิงทางใต้ของเมืองเชียงใหม่ เป็นแนวยาวกว่า 2 กิโลเมตร (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2470) รัชกาลที่ 7 ทอดพระเนตรแล้วทรงเห็นว่าเป็นที่ดินผืนยาวเกินไปจึงทรงขีดเส้นที่ดินที่ต้องพระราชประสงค์ไว้ เมื่อสรุปแล้วพบว่าที่ดินที่จะต้องซื้อเพิ่ม 99 รายพบว่าใน 84 รายได้เสนอราคาอันเหมาะสมในพื้นที่ 191 ไร่ 2 งานเศษ คิดค่าที่ดินรวมค่าต้นไม้และค่ารื้อถอนเป็นเงิน 34,306 บาท 61 สตางค์ ส่วนที่ดินที่เจ้าของเรียกราคาเกินสมควรเป็นพื้นที่ 42 ไร่ 1 งานเศษ ราคาอยู่ที่ 20,188 บาท 50 สตางค์ ยังมีพื้นที่บริเวณสุหร่าที่หากต้องการที่ดินก็ให้หาที่ย้ายสุหร่าไปปลูกใหม่ได้ในราคาประมาณ 2,500 บาท นอกจากนี้ยังมีที่ดินชาวบ้าน 50 ตารางวา และ 7 ตารางวาที่เจ้าของยินยอมแลกที่ดินถวาย

เมื่อวิเคราะห์จาก แผนที่ที่ดิน และบัญชีเจ้าของที่ดินบริเวณบ้านชาวบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะต้องซื้อใช้ในการสร้างพระราชวัง จ.เชียงใหม่ ที่สำรวจและเขียนโดยพนักงานแผนที่กองพลทหารบกที่ 8 (ฉัตรบงกช: 64) จะเห็นได้ว่าบริเวณดังกล่าวก็คือ บริเวณชุมชนช้างคลาน ที่มีอาณาเขตทางเหนือคือ ที่ดินของมัสยิดช้างคลาน อาณาเขตทางทิศตะวันตกก็คือ แนววัดป่าพร้าว (ชุมคำ) ส่วนทิศตะวันออกและทิศใต้ขึ้นติดแม่น้ำปิง

พื้นที่ดังกล่าวมีการระบุหมายเลขตั้งแต่เลข 1 จนถึง 110 เพื่อกำหนดกรรมสิทธิ์ ทั้งผืนประกอบด้วยกรรมสิทธิ์ของคนหลายประเภท ได้แก่ ที่นาของพระราชยาदारารัศมี, สวนหลวง, ที่นาเจ้าบุญสม, ที่นาของนายหนูน ผู้ใหญ่บ้าน, ที่นาของมิสเตอร์แบร์ และที่นาขนาดใหญ่ของหม่องละ นางสุข นางเรื่อน นางดำ นายมูลา นายดีบ นางหมี นายสุข จากนั้นก็เป็นที่ดินรายย่อย ยังพบว่ามีสิ่งก่อสร้างบางประการอย่างเช่น อุโบสถที่อยู่ริมแม่น้ำปิงในฝั่งใต้ และไม่ไกลกันนั้นก็มียาเรือ หรือจุดบ่อน้ำ สวนหลวงที่อยู่บริเวณหัวโค้งของแม่น้ำปิงซึ่งเหล่านี้น่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างเพื่อเป็นการใช้ประโยชน์ของสาธารณะ

แม้ว่าเชียงใหม่จะยังไม่มีมีการก่อสร้างหอทะเบียนที่ดินจังหวัดขึ้น (ซึ่งก็คือสำนักงานที่ดินจังหวัด) จนกว่าจะถึงปี 2479 (ราชกิจจานุเบกษา, 2479) แต่การต้องซื้อที่ดินเพื่อสร้างพระราชวังนั้นก็แสดงให้เห็นถึงว่าแนวคิดแบบเดิมที่ว่ากษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินในราชอาณาจักรนั้นหาได้เป็นจริงไม่ ในด้านหนึ่งมันสะท้อนถึงการก่อตัวของกรรมสิทธิ์เอกชนขึ้นในช่วงเวลาที่ยังไม่มีการออกโฉนดที่ดินเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในบริเวณเมืองหลวงและใกล้เคียง (กนิษฐา ชิตช่วง, 2547) (ศรัญญู เทพสงเคราะห์, 2553 : 22-23)

หลังจากหลักฐานชุดจดหมายตอบโต้มณฑลพายัพ, กระทรวงมหาดไทย, ราชอาณาจักรไทย ในช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2470 ก็ไม่พบเอกสารใดที่แสดงถึงความคับหน้า หรือก้าวถึงโครงการพระราชวังดังกล่าว เข้าใจว่าเหตุผลสำคัญก็คือ ปัญหาด้านเงินงบประมาณเพื่อจะนำมาซื้อที่ดินและก่อสร้างอาคารพระราชวังนั่นเอง เพียงค่าที่ดิน 191 ไร่ 2 งานเศษ พร้อมกับค่าย้ายสุหร่าช่างคลานก็รวมเป็นมูลค่า 36,806 บาท 50 สตางค์แล้ว เทียบกับเงินค่าใช้กรณีเสด็จเลียบมณฑลพายัพ จำนวน 164,063 บาท นับเป็น 22 เปอร์เซ็นต์ก็ถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่น้อยเลย ค่าใช้จ่ายของรัฐบาลยังรอให้เบิกจ่ายอีกหลายรายการ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับอาคารสถานที่ราชการ

ภาพที่ 1: แผนที่ที่ดิน และบัญชีเจ้าของที่ดินบริเวณบ้านชาวบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะต้องซื้อใช้ในการสร้างพระราชวัง จ.เชียงใหม่
ที่มา: ฉัตรบงกช ศรีวิฒนสาร, เรื่องเดียวกัน, น.64

ภารกิจซ่อมสร้างอาคารราชการที่ราชอาณาจักร

รากฐานสำคัญของอำนาจสยามด้านหนึ่งแล้วก็คือ การรับรู้การมีอยู่ทางกายภาพ นั่นก็คือ สถานที่ราชการ เมื่อปี 2471 มีรายงานว่าสถานที่ราชการตามหัวเมืองไม่ว่าจะเป็นศาลารัฐบาลมณฑล ศาลากลาง ที่ว่าการอำเภอ ที่พักข้าราชการและเรือนจำที่เป็นทั้งอาคารถาวรและเรือนจำ พบว่ามีสภาพชำรุดทรุดโทรม เพราะขาดการบำรุงรักษา สิ่งเหล่านี้ในสายตาของกระทรวงมหาดไทยแล้ว ถือว่านอกจากจะเป็นอันตรายแล้ว จะเป็นที่ "เสื่อมเสียเกียรติยศ" อาจถูกชาวต่างประเทศที่มีมากขึ้นกล่าวติเตียนเย้ยหยัน จึงมีข้อเสนอก่อสร้างซ่อมแซม

วารสารการบริหารท้องถิ่น

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2560)

อาคารแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือคือ แผนกมหาดไทย-อัยการ-สาธารณสุข และแผนกราชทัณฑ์ แผนกแรกใช้จ่ายในเวลา 5 ปีด้วยงบประมาณ 3,651,092 บาท 37 สตางค์ พบว่าในปี 2471 ได้รับความจัดสรรเป็นจำนวนเงิน 2 แสนบาท ขณะที่แผนกราชทัณฑ์จำนวน 605,269 บาท 15 สตางค์จ่ายใน 3 ปี ปี 2471 ได้รับความจัดสรรงบประมาณจำนวน 5 หมื่นบาท (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, มปป.)

จากการประชุมในเดือนกุมภาพันธ์ 2471 พบว่าได้ขยายการซ่อมและก่อสร้างในแผนกมหาดไทย-อัยการ-สาธารณสุข ออกไปจาก 5 เป็น 7 ปี ส่วนแผนกราชทัณฑ์นั้นจ่ายตามเดิม

ตารางที่ 2 บัญชีงบหน้าเงินการจรมณฑลต่างๆ ขอย้ายสร้างและซ่อมสถานที่ราชการบางมณฑล ตั้งแต่ปี 2472-2474 ที่กรรมการได้ขยายปีไปจนถึง 2476

มณฑล	ก่อสร้างที่ไม่มีไว้เดิม		ขอซ่อมของเก่าที่มีอยู่แล้วรายใหญ่		ขอซ่อมของเก่าที่มีอยู่แล้ว รายย่อย		รวม	
	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
อยุธยา	29	103,199	87	245,607.63	40	7,400	156	356,216.63
ปราจีน	35	64,200	43	65,351.78	6	2,150	84	112,077.28
จันทบุรี	17	62,200	33	40,200	-	-	50	102,410
นครศรีธรรมราช	37	118,349	110	478,969	18	19,800	165	647,118
พิษณุโลก	34	135,400	59	281,250	-	-	93	416,650
ราชบุรี	30	63,555.62	57	113,557.74	6	2,266	93	177,377.36
พัยัพ	68	158,320	96	251,656.68	-	-	164	409,976.68

(สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, มปป.)

ตารางที่ 3 บัญชีเงินการจรมณฑลพัยัพ ขอย้ายสร้างและซ่อมรายใหญ่สำหรับสถานที่ราชการ เป็นรายปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2472 ถึง พ.ศ. 2474

ลำดับที่	รายการ	ก่อสร้างที่ไม่มีไว้เดิม		ขอซ่อมของเก่าที่มีอยู่แล้ว		รวม	
		จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
1	ศาลากลางจังหวัด	-	-	1	15,719.70	1	15,719.70
2	ที่ว่าการอำเภอและกิ่งอำเภอ	3	15,460	22	51,645.48	25	67,105.48
3	ที่พักสมุหเทศาภิบาล	-	-	1	76,700	1	76,700
4	ที่พักผู้ว่าราชการจังหวัด	1	6,000	7	38,400	8	44,400
5	ที่พักนายอำเภอ, ปลัดจังหวัด, เสมียนตรามณฑล	7	22,000	22	30,772.00	29	52,772.50
6	ที่พักจำจังหวัด	3	4,300	-	-	3	4,300

ตารางที่ 4 บัญชีเงินการจรมณทลพายัพ ขอย้ายสร้างและซ่อมรายใหญ่สำหรับสถานที่ในราชการ
เป็นรายปี ตั้งแต่ พ.ศ.2472 ถึง พ.ศ. 2474 (ต่อ)

ลำดับ ที่	รายการ	ขอสร้าง ที่ไม่มีไว้เดิม		ขอซ่อมของเก่า ที่มีอยู่แล้ว		รวม	
		จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
7	ที่พักอักษรเลข	4	4,600	1	260.00	5	4,860.00
8	ที่พักเสมียนตราจังหวัด	4	3,600	-	-	4	3,600.00
9	ที่พักปลัดอำเภอ	16	17,000	34	33,057.00	50	50,057.00
10	ที่พักรับแขก	-	-	2	2,000.00	2	2,000.00
11	ที่พักเสมียนพนักงาน	-	-	1	202.00	1	202.00
12	ที่เก็บพัสดุของหลวงแผนก มหาดไทย	1	1,690	-	-	1	1,690.00
13	ชุดบ่อน้ำในบริเวณศาลา กลางจังหวัดและก่ออิฐตั้ง ถึงน้ำ	2	370	-	-	2	370.00
14	ที่พักอัยการมณฑล	1	12,000	-	-	1	12,000.00
15	ที่พักอัยการจังหวัด	5	17,500	2	800.00	7	18,300.00
16	ที่พักแพ่ง	6	12,500	2	1,700.00	8	16,500.00
17	ที่พักสาธารณสุขจังหวัด และแพทย์หลวงประจำ ท้องที่	3	21,000	1	400	4	21,400.00
18	ที่พักผู้ตรวจการสาธารณสุข อำเภอ	12	18,000	-	-	12	18,000.00
รวม		68	158,320.00	96	251,656.68	164	409,976.68

(สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, มปป.)

เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายซื้อที่ดินที่สร้างวังจำนวน 36,806.50 บาทแล้ว นับเป็นยอดเงินประมาณ 8.98 เปอร์เซ็นต์ของงบประมาณก่อสร้างและซ่อมของอาคารราชการในมณฑลพายัพทั้งหมดภายใน 5 ปี ด้วยภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลมหาศาลสำหรับกิจการที่จำเป็นกว่ารออยู่นี้เอง อาจเป็นผลให้โครงการพระราชวังที่เชียงใหม่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ความล้มเหลวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นเป็นอย่างดีถึงความล้มเหลวของรัฐในการที่จะสถาปนาสัญลักษณ์ใหม่ขึ้นนอกเมืองหลวง พร้อมๆ กับการเสื่อมสลายของอำนาจกษัตริย์ในส่วนกลาง ก่อนจะเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติสยาม 2475 ต้องรอจนถึงบริบทใหม่ในทศวรรษ 2500 ที่สงครามเย็นได้นำไปให้ประเทศไทยและพื้นที่ชายขอบกลับมาเป็นดินแดนสำคัญอีกครั้ง การสร้างพระราชวังที่เชียงใหม่ได้ประสบความสำเร็จในพื้นที่ใหม่นั้นคือบริเวณดอยบวกห้า ไม่ไกลจากวัดพระธาตุดอยสุเทพมากนัก

สรุป

การเกิดขึ้นของแนวคิดการสร้างพระราชวังที่เชียงใหม่ผู้นั้นอยู่ในบริบทสำคัญหลายประการ ตั้งแต่การคมนาคมขนส่งที่สะดวกขึ้น, แนวคิดเกี่ยวกับดินแดนรากเหง้าของบุรพกษัตริย์ ตลอดจนความสัมพันธ์กับเจ้านาย

ท้องถิ่นผ่านการเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลพ่ายของรัชกาลที่ 7 ในช่วงต้นรัชกาลที่เป็นการแสดงอำนาจ และพระราชบารมีต่อมณฑลพ่ายอย่างเป็นรูปธรรมอย่างที่ไม่เคยมีกษัตริย์ในราชวงศ์จักรีทำได้มาก่อน ความเหนือกว่าทางการปกครอง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสยามถูกแสดงออกอย่างพิถีพิถัน พร้อมกับการน้อมสวามิภักดิ์ของคนที่อยู่ใต้อำนาจ โดยอำนาจของสยามยังปฏิบัติการพื้นที่ของความรู้ทางประวัติศาสตร์ และมีวัฒนธรรมอีกด้วย การเสด็จดังกล่าวทำให้รัชกาลที่ 7 ทรงประเมินว่า ควรสร้างพระราชวังที่เชียงใหม่เพื่อ "ผ่อนพระราชอิศริยาภ" ในดินแดนอันเป็นอุดมคติ เนื่องจากห่างไกลจากเมืองหลวง อยู่ใกล้ชัฏธรรมชาติ และสถานหย่อนใจต่างๆ

หากสามารถสร้างพระราชวังที่เชียงใหม่ได้สำเร็จ ในด้านหนึ่งแล้วมันจะเป็นการประกาศความสำเร็จของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีต่อดินแดนภายใต้การปกครองเดิม ต่างจากเดิมที่พระราชวังที่สร้างในเขตไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก แต่เมื่อเกิดแรงเสียดทานทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจและการขาดเงินงบประมาณใช้จ่ายต่างๆ รวมไปถึงวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ทวีขึ้นเรื่อยๆ การเรียกร้องให้ทำการบูรณะซ่อมแซมอาคารสถานที่ราชการด้วยงบประมาณมหาศาล ก็ยังเป็นการสั่นคลอนอำนาจของรัฐบาลกลางอย่างชัดเจน ดังที่มีข้อวิตถถึงความเสี่ยงเสียเกียรติยศหากไม่สามารถทำให้อาคารดังกล่าวที่เป็นเสมือนตัวแทนอำนาจของสยามกลับมาเป็นหน้าเป็นตาให้กับรัฐบาลได้ ทำให้ในที่สุดโครงการดังกล่าวจึงไม่ได้เกิดขึ้น ความล้มเหลวของโครงการนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ประสิทธิภาพของรัฐบาลสยามในช่วงอาภัพที่ย่ำแย่ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดินภายในอีกไม่กี่ปีต่อมา

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา ชิตช่วง. (2547). *สิทธิของราษฎรไทยในการใช้ประโยชน์และเป็นเจ้าของที่ดิน พ.ศ.2444-2468: ศึกษากรณีที่ราชลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิตติศักดิ์ เสงขมภูิกุล. (2552). *กาดกองต้า ย่านเก่าเล่าเรื่องเมืองลำปาง*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชน.
- ข้อบังคับสำหรับปกครองมณฑลวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ.119. (ร.ศ.119, 22 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 17.
- จดหมายเหตุ เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือแลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2469. (2470). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์โท แลนายพลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิตย์ (บุญทวงษ์ ณ ลำปาง) ปช. ปม. ทจว. จปร 3. วปร 2. รตม(ผ). รจพ ฯลฯ, เจ้าผู้ครองนครลำปาง ปีเถาะ.
- แจ้งความกระทรวงเกษตรราธิการ เรื่อง เปิดที่ทำการห่อหะเบียนที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ (2479, 25 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 53.
- ฉัตรบริรักษ์ ศรีวัฒนสาร. (2550). *ตามรอยรัชกาลที่ 7 เสด็จฯ เลียบมณฑลฝ่ายเหนือและมณฑลพ่าย พ.ศ. 2469* รายงานการวิจัย, สถาบันพระปกเกล้า.
- ต่อข้าวเสด็จเลียบมณฑลพ่าย. (2469 ข., 11 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 43.
- เตือนใจ ไชยศิลป์. (2536). *ล้านนาในการรับรู้ของชนชั้นปกครองสยาม พ.ศ.2437-2475*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรพัฒน์ พูลทอง. (2558). "วาทกรรมอาณานิคมของสยามในลิลิตพ่ายพ". *มนุษยศาสตร์*, 22(2), 115-138.
- เนื่ออ่อน ขวทองเขียว. (2553). *รัฐสยามกับล้านนา พ.ศ.2417-2476*. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกาศเปลี่ยนนามมณฑล. (ร.ศ.118, 11 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 16.

ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารในมณฑลพายัพ มณฑลอุดร มณฑลอุบลราชธานี มณฑลร้อยเอ็จ.

(2456, 21 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 30.

ประกาศเลิกมณฑลเพ็ชรบูรณ์เข้าเป็นเมืองในมณฑลพิษณุโลก แลแยกมณฑลพายัพเป็นมณฑลมหาสารคาม
แลมณฑลพายัพ รวมเรียกว่า มณฑลภาคพายัพ มีตำแหน่งอุปราชเป็นผู้ตรวจตรากำกับราชการ

(2458, 12 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 32.

ประกาศ เรื่องยุบแลรวมการปกครองมณฑลต่างๆ. (2468, 31 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 42.

พรเพ็ญ อ้นตระกูล. (2527). "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(พ.ศ.2453-2468)". *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ.2484*, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค).(2507). *พงศาวดารโยนก*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), พระนคร: คลังวิทยา.

พูนพร พูลหาจักร. (2530). *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น. (2559). “เจ้าหญิงศรีนวล ณ ลำปางกับการล่มสลายของเจ้านายลำปาง”. *ร้อยปีเปลี่ยนไป*
ลำปางเปลี่ยนแปลง. ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.

มยุรี นกยูงทอง. (2527). "ปัญหาเศรษฐกิจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-2477)".
ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ.2484. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์.

ยอดยิ่ง รักสัตย์. (2532). *การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจในภาคเหนือของประเทศไทยกับกบฏเงี้ยว*
พ.ศ.2445. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ยุวดี ศิริ. (2549). *ซุ้มรับเสด็จ พระพุทธเจ้าหลวง*, กรุงเทพฯ: มติชน.

วศิน ปัญญาอุตตระกุล. (2542). *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในล้านนากับการก่อตัวของสำนักท้องถิ่น*
พ.ศ.2459-2480. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2555). “สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจราชการหัวเมือง (พ.ศ. 2435–
2458)”. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 4(2), 1-34

ศรัญญู เทพสงเคราะห์. (2553). *กระบวนการกำหนดนโยบายที่ดินในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2475-2500*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ. (2469 ก., 23 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 43.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, (2457). *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาเกี่ยวกับคำอธิบายของ*
พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระดำรงราชานุภาพ เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทย.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2545). *เทศาภิบาล*, กรุงเทพฯ: มติชน.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2469). *สบ. 2.57/27 เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่องคัมหลวงเมืองนครลำปาง* (2 กรกฎาคม - 12 สิงหาคม).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2470). *ร. 7 ม.28/6 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทย*
เรื่อง สร้างพระราชวังที่เชียงใหม่ (8-10 มิ.ย.).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (มปป.). ร.7 ม.28/8 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทย เรื่อง ซ่อมสร้างสถานที่ราชการตามหัวเมือง.

Kakizaki, I. (2005). *Laying the Tracks: The Thai Economy and its Railways 1885-1935*. Kyoto: Kyoto University Press.

Translated Thai References

Announcement of cancelling the adding Petchaboon circle to Phitsanulok circle and separating Maharat circle from Payap circle and calling them Payap region circle with viceroy. (1915, 12 September), *Royal Gazette*. Issue 32. (In Thai)

Announcement of assembling the circles' administration. (1925, 31 March), *Royal Gazette*. Issue 42. (In Thai)

Archive of Royal visit in northern region and Chiangmai in 1926. (1927). Memorial book in funeral of Prince Bunyawatwongmanit. (In Thai)

Chaimuangchuen, P. (2016). *Princess Srinual Na Lampang and the decline of Principality of Lampang*. Lampang: Lampang province office, Ministry of Interior. (In Thai)

Chaisinlapa, T. (1993). *Lanna in the Perception of the Siamese Elite 1884-1933*. Thesis for Master of History in History, Thammasat University. (In Thai)

Changing the name of circle (Montol). (1899, 11 June), *Royal Gazette*. Issue 16. (In Thai)

Chitchang, K. (2004). *The rights of Thai people to land use and land ownership 1901-1925: a case study of the lower Chaophraya basin*. Thesis for Master of History in History, Chulalongkorn University. (In Thai)

Hantrakul, P. (1984). *The national expenditure in King Vajiravudh era 1910-1925. Thai economic history until 1941*. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects. (In Thai)

Hengsadeekul, K. (2009). *Kadkongta: Old town that tell about Lampang history*. Nontburi: Matichon Printing house. (In Thai)

Kasetratikarn ministry's announcement of opening the provincial land office. (1936, 25 October), *Royal Gazette*. Issue 53. (In Thai)

Khrouthongkhieo, N. (2010). *The Siamese state and Lanna, 1874-1933*, Dissertation for Doctoral Philosophy in History, Chulalongkorn University. (In Thai)

Moolsilp, W. (2012). Provincial Inspection of Prince Damrong Rajanubhab (1892 – 1915). *Journal of Humanities and Social Sciences (Surattani Rajabhat University)*, 4(2), 1-34. (In Thai)

National Archive of Thailand. (1926). PD. 2.57/27 *Personal Document, Prince Damrongrajanuparb. Lampang's Royal Palace* (July 2nd – September 12th) (In Thai)

National Archive of Thailand. (1927). R.7 M.28/6 *Royal secretary Document, King Rama VII, Ministry of Interior: Construction palace at Chiangmai* (June 8th-10th) (In Thai)

- National Archive of Thailand. (n.d.). *R.7 M.2 8/8* Royal secretary Document, King Rama VII, Ministry of Interior: Maintenance Government office in the provinces (June 8th-10th) (In Thai)
- Nokyunghong, M. (1984). *The economic problem in King Prachatiok era (1925-1934)". Thai economic history until 1941*. Bangkok: Textbooks Projects of the Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities. (In Thai)
- Phrayaprakijkorajak (Cham Bunnag). (1964). *Yonok Chronicle*, (5th ed), Bangkok: Klangwittaya. (In Thai)
- Prince Damrongrajanuparb. (2002). *Tesapibal*, Bangkok: Matichon. (In Thai)
- Promulgating Conscription Act in Payap circle, Udon circle, Ubonrajathani circle and Roiet circle. (1913, 21 September), *Royal Gazette*. Issue 30. (In Thai)
- Poolthong, T. (2015). "Siamese Colonial Discourse in Lilit Payap". *Humanities Journal*, 22(2), 115-138. (In Thai)
- Poonthachak, P. (1987). *Economic Changes in Monthon Pha-Yap After the Construction of The Northern Railway, 1921-1981*. Thesis for Master of History in History, Silpakorn University. (In Thai)
- Punyarvuttrakul, W. (1999). *Economic Change in Lanna and The Formation of Local Identity 1916-1937*. Thesis for Master of History in History, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Raksat, Y. (1989). *The politico-economic change in Northern Thailand and the Shan Rebellion A.D. 1902*. Thesis for Master of History in History, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Regulation of Northwest circle's administration. (1900, 22 July), *Royal Gazette*. Issue 17. (In Thai)
- Royal Chronicle (the Royal rescript edition) and the description of Prince Damrongrajanuparb volume 1*. (1914). (2nd ed), Bangkok: Pimthai Printing house. (In Thai)
- Royal visit to the North circle. (1926 Kor, 23 January), *Royal Gazette*. Issue 43. (In Thai)
- Royal visit to Payap circle News. (1926 Khor, 11 February), *Royal Gazette*. Issue 43. (In Thai)
- Siri, Y. (2006). *King Rama V's greeting pavilion*, Bangkok: Matichon. (In Thai)
- Sriwattanasarn, C. (2007). *The trace of King Rama VII on visiting northern region and Payap circle by 1926*, (Research report), King Prajadhipok Institute. (In Thai)
- Thepsongkraow, S. (2010). *Process of land policy formulation in Thailand between 1932 to 1957*. Thesis for Master of History in History, Thammasat University. (In Thai)